

Konferenciák

Újabb európai kisebbségvédelmi törekvések

Harmincadik Nemzetközi Kisebbségi Szeminárium, 1997. május 16-19. Európa Ház, Neumarkt in Steiermark

A jubileumi tanácskozásnak helyet adó forchtensteini várban megrendezett konferencia első tematikus blokkjában a házigazdák felelevenítették az eltelt évtizedek tanácskozásainak fontosabb kérdésköreit, valamint ezeknek a kisebbségi politikára gyakorolt hatását. Bruno Kraft összefoglalója szerint a kisebbségek két nagy csoportjáról esett szó a korábbiakban. Egyfelől az úgynevezett bevándorolt (zugewanderte) kisebbségekről, másfelől a honos (bodenständige) kisebbségek társadalmi beilleszkedéséről és asszimilációjáról olyan országokban is, ahol deklaráltan erőszakos asszimilációra törekedtek (többek között az egykori Csehszlovákia szláv állammá nyilvánítása is vita tárgyát képezte). A hatvanas évek elejétől eltérő kultúrájú és nyelvű törökvendégmunkások tömegei jelentek meg Németország és algériai munkavállalók tízezrei Franciaország munkaerőpiacain. Ennek következtében felerősödött többek között az európai föderalizmus híveiben is az igény megtanulni a több(multi)kultúrájú társadalom gondolatával elméletileg-és konkrétan is - együtt élni. Kraft szerint ez az út lehetséges és járható a nyugat-európai társadalmak számára. (Itt és ekkor jegyezte meg egy mellettem ülő osztrák újságíró: „...zu viel Theorie”, vagyis túl sok az elmélet.)

Éppen hat évvel korábban, 1991. május 18-án Harald Ofner Bécsből egyszer már felhívta a figyelmet a két kisebbségi szituáció közötti - a kétségtelen hasonlóságok ellenére meglévő - fontos eltérésekre. A kisebbségpolitika mindenütt a honos kisebbségekre vonatkozik. Ha azonban az azonos származású bevándorolt személyek csoportként lépnek fel, velük is foglalkozni kell, mégpedig két fázisban: először csoportként kell elismerni őket, majd csoportjogaikat kell biztosítani. De az utóbbiak sem Lehetnek különleges jogok. A többségi lakosság ugyanis a történeti és az ezzel összefüggő földrajzi vonatkozások- a nyelvhatárok rögzítése és megtartása- miatt a honos kisebbségeket még elfogadja, ha azonban ezekhez új kisebbségek jönnek, akkor elvész az áttekinthetőség, és az az alig tagadható benyomás keletkezik, hogy ezek a többség- köztük most már a honos kisebbségek- rovására fejlődnek ki.

A konferenciasorozat előadóinak másik nagy öregje, dr. Heinz Tichy az eltelt évtizedek gyakorlati politikájának hozamáról igyekezett képet festeni. Csaknem húsz évig tartó viták és konfliktusok előzték meg, míg Olaszország és Ausztria között a dél-tiroli kérdésben mindkét felet nagyjában-egészében kielégítő kompromisszum született. A neumarkti Európa Ház a maga lehetőségeihez mérten ehhez a sikeres egyezkedéssorozathoz is hozzájárult akkor, amikor a hatvanas évek végén felelős olasz politikusokat és szakértőket hívott meg a másik oldal álláspontjának és esetleges félelmeinek jobb megismerése érdekében. Az itt elhangzott olasz vélemények hiteles osztrák sajtóvisszhangja minden bizonnyal hozzájárult a két fél kiegyezéséhez. De semleges egyezkedési terepet jelenthetett Neumarkt többek között a szlovák politikusok - szakértők - és a felvidéki magyarok képviselői számára is (az már más kérdés - s ebben Tichy nem foglalt állást -, hogy ez milyen konkrét eredményekkel járt). Ha a szlovák résztvevő egy olyan nyugdíjas, aki az etnikai felsőbbrendűség alapján áll az ottani magyarkisebbséggel szemben-miként ez például most történt -, akkor Varga Sándornak, a pozsonyi Kisebbségi Dokumentációs Központ ugyancsak jelen lévő igazgatójának nem sok lehetősége nyílik arra, hogy (meglehetősen jó szlovák nyelvtudása ellenére) szót értsen. Nagyon aktuális és kézzelfogható eredményt hozott viszont, az előadó megítélése szerint, a szlovéniai német kisebbségpolitikai elismerése tekintetében egy szlovén államtitkár látogatása a nyugat-stájer kisvárosban. Éppen az ilyen „eredménycentrikus” szándék miatt törekedtek a

rendező- Tichy szerint- a témakörök szűkítésére. Mindig az aktuális problémákra igyekeztek koncentrálni, s nem riasztották meg őket a kétségtelen nyelvi, kommunikációs nehézségek sem.

A jubileumi konferencia második tematikus blokkját Neumarktban a délszláv válság tanulságai és lehetséges kiútjai képezték *A Konfrontáció vagy kooperáció?* főcímet viselő témakör előadójának - a moszlimok, ortodoxok és katolikusok találkozására érdekében - meghívták mindhárom népcsoport egy-egy képviselőjét. Végül ketten jelentek meg közülük: az Ausztriában élő bosnyák dr. Smail Balic és a háborút Szarajevóban átélt Franjo Topic horvát professzor. Balic - két évvel korábbi előadásához némileg hasonlóan - a Koránból kiindulva értelmezte a kis és a nagy Szent Háború (dzsihad) fogalmát, igyekezvén bizonyítani - a köztudatban elterjedt felfogással szemben - annak szelídségét. Az arab országok önkénteseinek valamivel agresszívebb iszlámterjesztési törekvéseit Boszniában alapvetően visszhangtalannak, sikertelennek nevezte. Az agresszív fundamentalizmusnak - Balic szerint - Boszniában a helyi hagyományok miatt nem lehet igazán hatása; az ottani iszlám ugyanis sokkal toleránsabb, miként a mai iszlám általában véve. Az utóbbi megjegyzés ellenvetéseket provokált a hallgatóság körében: Törökországban más vallásnak nem lehet templomot építeni; Líbia és Irak tömegpusztító fegyverek előállításán fáradozik, terroristákat képez ki másvallású országok polgárai ellen stb.

Ezeket az ellenpéldákat Balic professzor egyedi túlzásoknak, túlkapásoknak nevezte, de érveivel aligha győzte meg az iszlám fundamentalizmustól túlságosan is tartó hallgatóságot.

Más véleményt fejtett ki a katolikus Topic professzor arról, hogy miben látja ő a boszniai konfliktus fő okait s a kibontakozás lehetőségeit. Megállapításainak lényeges elemei - a kollektív felelősség és felelőssége vonás elutasításán kívül abban ragadhatók meg, hogy a boszniai népcsoportok egyike sem harcolt a jelenlegi föderációért. A mostani szerkezetet így gyakorlatilag külső kényszerként élék meg az ország lakói (még ha erről nem hajlandók is tudósítani többek között a magyar híradások sem). Topic kritizálta a jelenlegi alkotmányos konstrukciót azért is, mert az alig több mint 4 milliós országnak több mint 400 minisztere lett (a különböző etnikai csoportoknak és föderációknak - horvát, bosnyák és szerb -, valamint az össz-szövetségi kormánynak a tisztségviselői), ugyanakkor nincs pénz, nem működik a posta és a telefon. A népcsoportok között- Topic szerint-a vallási-kulturális konfliktusok a meghatározóak, s az ezekből következő szinte áthidalhatatlan mentalitásbeli különbségek. Topic idézte II. János Pál pápát: Szarajevó a XX. század szimbólumává vált. A boszniai béke, az előadó véleménye szerint, öt alapjog biztosítása révén érhető el egy-két generáció múlva. Anélkül, hogy kifejtve indokolta volna őket, a következőket sorolta fel: vallási, kulturális, nemzeti, politikai és gazdasági jogok.

Ha csak részben is respektáljuk Samuel P. Huntington elméletét (*The Clash of Civilizations*), minden okunk megvan a pesszimizmusra a békés boszniai kibontakozás távlatait illetően. Amennyiben a XXI. század legfontosabb konfliktusvonalai globális méretekben is! - a nagy, *erős* és gazdag (vagy később azzá váló) kultúrák között húzódnak majd, nem valószínű, hogy a külső nyomás Bosznia belső békéjére ilyen irányú és intenzitású marad, mint jelenleg (miként szó volt róla, már most is mutatkoznak ellentétes tendenciák). Vitanyitó hozzászólásában Balic finomította Topic szerinte egyoldalú fogalomhasználatát. Boszniában ugyanis nemcsak polgárháború folyt, hanem (szerb és horvát) kísérlet indult a bosnyák népcsoport kipusztítására. Balic szerint csak 1993-tól, miután nemzetközi segítséggel a bosnyákok többé-kevésbé képessé váltak a védekezésre, lehet polgárháborúról beszélni. Közbevetett kérdésre válaszolva Topic nem tagadta - az egykori Jugoszlávia létrejötte előtti időkből származó hagyománya volt e törekvéseknek - a horvátok és szerbek között folytatott tárgyalások tényét Bosznia felosztásáról, azonban ezek a tervek láthatóan (és deklaráltan is) nem estek egybe felfogásával.

A Karl Brunner Európa Ház idei kisebbségi szemináriumának harmadik fő témakörében - *Az Európa Tanács sikerei a kisebbségvédelem és az emberi jogok terén* – a meghívott olasz előadó elfoglaltsága miatt - ismét németek és osztrákok tartottak referátumot. Heinz Tichy az Európa Tanács eddig pozitív szerepét abban látta, hogy keretet adott, nemzetközi biztosítékot nyújtott a kisebbségvédelemre és az emberi jogok szavatolására. Kétoldalú, államközi egyezmények esetében öröködt a megállapodások betartásán, ha pedig nem állt a kisebbségek mögött szerződő fél, védő hatalom/Schutzmacht (például éppen a cigányok esetében nincs ilyen), akkor az elfogadott normákat hangoztatva igyekezett befolyásolni a helyzetet. Ez a tevékenység a kisebbségek érdekeit is szolgálja, hiszen így nem csupán a szomszédos anyaországok képviselhetik törekvéseiket. Az Európa Tanács hatékonyságát csökkentti, hogy ez idáig nem készült el az alapjogok katalógusa az Európai Unióban. De nincs megegyezés a szervezetben a gazdasági alapjogokról sem. Mi ennek az oka? A válasz egyszerű: a szervezet az évtizedes egyeztetések, egyezkedések fóruma a különböző nemzeti érdekek közötti vitákban. A tagállamok túlhatalomtól való félelmének a következményeként nincs az Európa Tanácsnak jogalanyisága sem. Ettől persze a tagállamokban működhetnek alapjogi bizottságok, ahogyan például Ausztriában már harminc éve működnek. Az Európai Unió különféle intézményei közti konkurencia ugyancsak nem hat a hatékonyabb működés irányába. Ezen hátráltató tényezőkkel együtt is az elmúlt tíz évben az Európa Tanács jelentős eredményeket mutathat fel az ember jogok és az etnikai kisebbségek jogainak védelme területén.

A Németországból érkezett házigazda, Bruno Kraft a fentiekhez hozzáfűzte: a második világháborút követően, az ötvenes évektől az emberi és kisebbségi jogi védelem fokozatosan alakult ki és tisztult le. A folyamat főbb állomásai az egyéni állampolgári jogok biztosításától az alapjogok rendszerén keresztül a kisebbségi jogokig vezettek. Mivel az utóbbiak mindmáig főként az individuumot, az állampolgárt illetik meg, az önrendelkezési jog sem azt jelenti már, mint amit a XIX. században és a XX. század első felében jelentett, nevezetesen a független nemzetek létrehozását. Ma a kisebbségi jogok az egyéni jogok kiszélesedése, kitérítése révén közelítenek bizonyos, csak közösen gyakorolható kollektív jogok felé, azonban ezek jellege, céljai több ok miatt - a nemzeti államok szerepének csökkenése, Európai Unió, európai polgárjog, határokon átnyúló regionalizmus.. stb. - nem lesznek/lehetnek olyanok, mint amilyenek például az első világháború utáni kollektív kisebbségi jogi rendszerek voltak.

A neumarkti harmincadik .Nemzetközi Kisebbségi Szeminárium utolsó kérdéskörét egy össz-európai ügynek szentelték a rendezők: *a román/szintik jogi és társadalmi elismerésének*. Az osztrák roma kulturális egyesületi képviselőn kívül meghívót kapott a Baranya megyei és a magyarországi Országos Cigány Önkormányzat egy-egy képviselője, egy muraszombati cigánypolitikus és a Roma Auschwitz/Oswiecim Bizottság képviselője. Az öt meghívott közül azonban csupán hárman jelentek meg Neumarktban. Előadást, illetve referátumot csak ketten tartottak, mert a lengyelországi roma képviselő idő előtt távozott a szeminárium helyszínéről. Így csaknem kerek közép-európai cigánypolitikai körkép helyett csupán a magyar és az osztrák vélemények hangzottak el. A két cigány politikus előadásának színvonala azonban feledtette a kezdeti visszasságokat.

Csonka Sándor (Baranya megyei Cigány Önkormányzatok Szövetsége) előadását a magyarországi cigány népesség helyzetének a bemutatásával kezdte. Hol és mennyien található az országban; milyen a foglalkoztatási struktúrájuk: zömmel minimális szakképzettséget igénylő segéd- és betanított munkások. Így az utóbbi évek magyar gazdasági nehézségei különösen a magyarországi cigány társadalmon belül idéztek elő kedvezőtlen változásokat. A cigányság munkanélküliségének aránya messze az országos átlag felett van, az elmaradottabb térségek kisebb községeiben megközelíti a 90 százalékot. Beiskolázási adataik, illetve arányaik ugyancsak romlottak a politikai fordulatot követően. Egyre többen

maradnak ki a már csak formálisan kötelező általános iskolából. Arányuk a közép- és felsőfokú oktatási intézményekben egy százalék alatt van, s ez messze elmarad népességen belüli számarányuktól. A rendszerváltás óta eltelt időben romlottak lakásviszonyaik és egészségi állapotuk. Csonka Sándor pozitív kivételként említette a pécsi Gandhi Gimnáziumot, amely az általános helyzetromlással szemben komoly eredményeket tud felmutatnia cigány identitás megőrzésében és erősítésében, valamint a nagyon hiányzó szélesebb cigány értelmiségi réteg kialakításában.

A baranyai cigány politikus, azonosulva a rendszerváltás utáni magyar kormányok törekvéseivel, óriási lehetőségnek minősítette az 1993. évi LXXVII. törvényt, amely az etnikai kisebbséget a többi honos magyarországi nemzeti kisebbség rangjára emelte. Csonka megítélése szerint a jelenlegi kormány is mindent megtesz lehetőségeihez képest, hogy a magyarországi cigányság élni tudjon az önszerveződés lehetőségével, értelmes munkával tudja kitölteni a községi és az országos cigány önkormányzatok tevékenységét. (Szerinte szükség lenne megyei szintű szerveződésre is, de ezt oly módon hidalták át, hogy a községi szintű önkormányzatok saját kezdeményezéssel megyei szövetségre léptek.) Reményei szerint az ország gazdasági helyzetének javulásával több támogatást kaphatnak tevékenységükhöz az etnikai önkormányzatok, élvégre megindulhat e hányatott sorsú népesség súlyos gondjainak orvoslása.

Rudolf Sarközi az ausztriai Romák Kulturális Egyesületének (Oberwart) a létrejöttéről és tevékenységéről adott számot. Előadását saját élettörténetének rövid összefoglalásával kezdte. Családja Magyarországról, Vas megyéből került át Burgenlandba; itt született 1944-ben. Teherautó-sofőrként dolgozott, s csak az utóbbi időben lépett politikusi pályára. Csonkánál határozottabban fejezte ki népcsoportjának évszázados - mai kifejezéssel élve - negatív diszkriminációját. Állandó letelepedési törekvéseiket rendre megakadályozta a helyi lakosság. Gyakran még a falvak határában, annak közelében sem tűrték meg őket. Ausztriában az utóbbi időben már lenne pénz arra, hogy elismert népcsoportként őrizték és ápolják kulturális identitásukat, azonban ez problémákkal jár. A népcsoport ugyanis nem rendelkezik egységes nyelvvel és hagyománnyal, mint az ausztriai horvátok vagy magyarok. Ezért Sarközi szerint az oberwarti kéttagozatos német-horvát és német-magyar gimnáziumban szeretnék iskoláztatni a jövő roma értelmiségét.

Egy resicai (Románia) német vendég kérdésére adott válaszában ugyancsak az egységes kultúra, a határozott etnikai tudat hiányával indokolta Sarközi, hogy miért nem kívánnak a magyarországi - és ausztriai - cigányok elvándorolni (a többi kelet-európai ország, például Románia vagy az egykori Jugoszlávia utódállamainak cigányságával ellentétben) más, esetleg gazdagabb nyugat-európai országokba, mert ezek az országok mind jogi, politikai, mind pedig gazdasági tekintetben partnerek kívánnak lenni a cigány érdekképviseletek sikeres társadalmi beilleszkedési törekvéseinek megvalósításában. Nem rendelkezvén saját egységes azonosságtudattal, a csoportok közötti érintkezés, valamint a többségi társadalomba történő sikeres integráció is azt kívánja meg, hogy az adott cigány közösség saját nyelve, identitása mellett feltétlenül rendelkezzen magyar, illetve osztrák nemzettudattal is. Az anyaország hiánya is ebbe az irányba szorítja őket.

Baranya megye Közgyűlése Kisebbségi és Etnikai Bizottságának egyik tagja azzal a jó szándékú (és kétségtelenül ötletgazdag) javaslattal bocsátotta útjára a bizottság Ausztriába utazó delegációjának tagjait, hogy igyekezzenek Neumarktban külföldi partnereket találni a helyi cigánypolitika támogatásához. Az ilyen jellegű tájékozódást azonban rendkívül megnehezítette a rövid két napra összezsúfolt programon kívül az is, hogy - miként említettük - egyetlen potenciális partnerük maradt. Az ausztriai romák egyelőre - jórészt érthető módon - az európai uniós tagságból adódó lehetőségeket igyekeznek kihasználni. Oberwart mellett egy nagy hulladék-újrahasznosító beruházás épül az Európai Unió támogatásával, gyakorlatilag kizárólag a roma munkaerő foglalkoztatása érdekében. Nem

hivatalos beszélgetésekből az is kiderült, hogy Unión kívüli ország - vagy régió - nem kapcsolódhat ehhez a projekthez. Ez nem jelenti azt, hogy később, akár Magyarország uniós csatlakozása előtt ne lenne lehetőség együttműködésre a baranyai és burgenlandi romák között. A legfontosabb feltétel, a személyes kapcsolat ugyanis létrejött.

Cseresnyés Ferenc

„Nincsen kontaktus konfliktus nélkül” Egy brüsszeli jubileumi konferenciáról

1997. május 28-tól 31-ig tartott Brüsszelben, a Katolikus Egyetemen a Többnyelvűségi Kutatóintézet (Research Centre on Multilingualism) húszéves működése alkalmából rendezett nemzetközi jubileumi konferencia. Az intézetet a Magyarországon sem ismeretlen Peter H. Nelde alapította, és ma is ő igazgatja. Körülbelül 150 szekció-előadás, egy plenáris és tizenhárom félplenáris (=semitplenary) előadás, továbbá két kerekasztal-konferencia alkotta a tudományos programot. A félplenáris előadások kettesével, azonos időben hangzottak el, általában az egyik angolul, a másik németül vagy franciául.

A két-vagy többnyelvűség-kutatás par excellence tudományközi vizsgálatokat igényel, mivel a nyelvészet mellett a pszichológiának, szociológiának, jogtudománynak, pedagógiának, közgazdaságtannak, történelemtudománynak, etnológiának és földrajznak is fontos szerepe van az egyéni és társadalmi méretű plurilingvizmus tanulmányozásában. A tudományterület nevét (Kontaktlinguistik, Contact Linguistics, Linguistique de contact, magyarul pedig kontaktusnyelvészet vagy nyelvi kontaktológia) is nagyrészt a brüsszeli központnak és Neldének köszönheti. Amint Wolfgang Wölck amerikai professzor mondta: a konferencia számos résztvevője, így személy szerint ő is Neldének köszönheti szakmai identitását (=professional identity). Akkor, amikor számos felkapott nyelvészeti irányzat gyorsan kimúlik, mint például a szemiotikai irányzat, a kontaktológia húsz éve virul, s egyre fontosabbá válik.

Fontossága abban is megmutatkozik, hogy a Walter de Gruyter kiadó híres „Handbücher zur Sprach- und Kommunikationwissenschaft” sorozatában most jelent meg a *Kontaktlinguistik/Contact Linguistics/Linguistique de contact* című, kétkötetes monumentális kézikönyv, amelyet Hans Goebel, Peter H. Nelde, Zdeněk Starý és Wolfgang Wölck szerkesztett. Az első kötet a kontaktológia elméleti és gyakorlati vonatkozásainak általános kérdéseivel foglalkozik nyolc nagy fejezetben, 115 tanulmányban. Ezek egyikét magyarországi szerzők írták: Bassola Péter és Lengyel Zsolt (*Altersgruppe I.: Kinder*). A második kötet kilenc fejezetének 124 tanulmánya pedig az európai nyelvi kontaktusokat mutatja be egységes szerkezetben, tehát oly módon, hogy például a svéd- finn, az angol-walesi, a spanyol-baszk vagy a magyar-szlovák kétnyelvűség összevethető legyen.

Felsorolom a magyar vonatkozású tanulmányokat, megjelölve a cikkek sorszámát, szerzőit és címét:

- 176. Gabriella Schubert: Rumänisch-Ungarisch.
- 205. Gizella Szabómihály: Slowakisch-Ungarisch. 210. Miklós Kontra: Hungary.
- 211. Regina Hessky: Ungarisch-Deutsch.
- 212. István Nyomárkay/Gabriella Schubert: Ungarisch-Serbokroatisch.
- 213. Géza Szabó/Gabriella Schubert: Ungarisch-Slowenisch.
- 214. Anna Gyivicsán/Gabriella Schubert: Ungarisch-Slowakisch.
- 215. Anna Borbély: Ungarisch-Rumänisch.
- 225. Werner Holzer/Rainer Münz: Deutsch-Ungarisch.

A brüsszeli konferenciára négykötetes jubileumi kiadványt jelentettek meg. Az egyik kötet angolul, a másik németül, a harmadik franciául s a negyedik hollandul írt tanulmányokat

tartalmaz. Az angol kötetben (W. Wölck-A. de Houwer eds.: *Recent studies in contact linguistics*. Bonn, Dümmler 1999) két magyar tanulmány olvasható: Falkné Bánó Kláráné (*Cultures and Languages in Contact: Conflicts in British Hungarian and American-Hungarian International Organisations*) és Kontra Miklósé (*Hungarian Linguistic Traitors Champion the Cause of Contact Dialects*). A német kötetben (Wolfgang W. Moelleken-Peter J. Weber eds.: *Neue Forschungsarbeiten zur Kontaktlinguistik*. Bonn, Dümmler 1997) három magyar cikket találunk: Bassola Péterét (*Deutsch im Ungarn in den 90er Jahre*), Földes Csabáné (*Sprachkontaktein - flüsse auf die ungarndeutsche Gegenwartsliteratur - dargestellt an phraseologischem Material*) és Claus Jürgen Huttererét, vagyis Hutterer Miklósét (*Fachsprachen wallachisch-zigeunerischer Handwerker in Ungarn*).

A konferencia egyik sokat emlegetett témája volt ez a Nelde-törvénynek is becézett kijelentés: „Nincsen kontaktus konfliktus nélkül.” Ez a tétel valamilyen módon a legtöbb előadásban és kerekasztalvitában előjött Brüsszelben. Nem lehetett nem észrevenni, hogy ezen a konferencián egész más fogadtatása volt a walesi Glyn Williams nézeteinek, mint például a kvantitatív szociolingvisztika legfontosabb konferencián, az amerikai New Ways of Analyzing Variation (NWAVE) konferenciákon. Williams 1992-ben megjelent könyvében (*Sociolinguistics: A Sociological Critique*. London, New York, Routledge) a modern szociolingvisztikát azért kritizálta, mert az Parson strukturális funkcionalizmusára épít, s ebből következően a társadalmi béke, az inherens teleológia és a társadalmi rétegződés konzervatív felfogása jellemzi. Ehelyett - mondja Williams - gyümölcsözőbb lenne a konfliktuselméletre, Marxra és Foucault francia diskurzuselemzésére alapozni a szociolingvisztikai kutatásokat. Ezen a multidiszciplináris konferencián sok szó esett konfliktusról, dominanciáról, nyelvi emberi jogokról, nyelvi ökológiáról és globális nyelvekről, de viszonylag kevés a kétnyelvűség szigorúan nyelvészeti vonatkozásairól, például a két nyelv kontaktusából eredő szintaktikai kölcsönzésekről.

Williams kapcsán említsük még meg, hogy Peter H. Neldével és Miquel Strubellel ő írta az Európai Unió kisebbségeiről szóló *Euromosaic: The production and reproduction of the minority language groups in the European Union* című kutatási beszámolót, amelyet Luxemburgban az Office for Official Publications of the European Communities adott ki 1996-ban. Ezt a fontos kiadványt Magyarországon a Margitszigeti Európa Ház (1138 Margitsziget) terjeszti.

A konferencián Magyarország jól volt képviselve: Bassolán, Falknén és Kontrán kívül előadást tartott Károly Andrea (*Deutsch als plurizentrische Sprache*) és Juliet Langman (ELTE) is, aki az 1995-i szlovák államnyelvtörvény történelmi okait vizsgálta, felhasználva a szlovákiai magyarok között végzett kutatásának eredményeit. Az öt magyarországi előadónak akkor örülhetünk igazán, ha tudjuk, hogy például Bulgáriából, Romániából, Szlovákiából vagy Lengyelországból egyetlen előadó sem szerepelt Brüsszelben, és Csehországból is csak egy nyelvész érkezett.

Kontra Miklós